

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף פב

למדנו במשנתנו - הגדילו לא ישפה וכו'. כלומר הקונה שני אילנות לא קנה חלק בקרקע, אלא הוא קנה רק את האילנות עצמם עד שימותו. ולכן מה שצומח ועולה מן הגזע שייך לבעל האילן, ומה שצומח מהשורשים שייך לבעל הקרקע. **הגמרא מבארת:**

שאלה: היכי דמי מן הגזע והיכי דמי מן השרשין?: **תשובה:** א"ר יוחנן כל שרואה פני חמה זהו מן הגזע ושאינו רואה פני חמה זהו מן השרשין: כלומר מה שצומח מעל הקרקע שייך לגזע, ומה שצומח מתחת לקרקע שייך לשורשים.

קושיא: וליחוש דלמא מסקא ארעא שרטון וא"ל תלתא זבינת לי ואית לי ארעא: כאמור, הדין הוא שהצומח מהגזע שייך לבעל האילן. אך קשה, איך תקנו חכמים דבר שיכול לגרום למוכר הפסד כספי?

דהיינו, יתכן ש'הארץ תעלה שרטון' כלומר יהיה שיטפון של מים ובוץ שיגרמו לעליית מפלס הקרקע, ואז החלק של הגזע שמעל הקרקע יסתתר מתחת לקרקע החדשה, והענף שצמח מהגזע הזה יראה כאילו הוא צומח מהקרקע בפני עצמו. ואז יבוא הקונה ויטען שהוא קנה שלושה אילנות ואם כן הוא קנה גם את הקרקע, ויוציא מהמוכר קרקע שאינה מגיעה לו!

אלא אמר רב נחמן יקוץ. וכן אמר רבי יוחנן יקוץ: מה שאמרה המשנה 'והעולה מן הגזע שלו' אין הכוונה שהקונה ישאיר אותו, אלא באמת עליו לקצוץ אותו.

אמר רב נחמן נקיטינ דקל אין לו גזע: קבלנו מרבתינו שהקונה דקל (כלי הקרקע) אין לו גזע. ורב זביד מבאר.

סבר רב זביד למימר אין לו גזע לבעל דקל, דכיון דלמחפר ולשרש קאי אסוחי מסח דעתיה: ענף שצומח מהגזע אינו שייך לבעל הדקל. משום שבכל מקרה בעל הדקל מתיימש ממה שיצא מהגזע. כלומר מכיון שעץ דקל שהתיימש בראשו, מת ועוקרים אותו, כי הגזע שלו נחתך ואינו צומח מחדש. ושלא כמו שאר עצים שאם

הגזע שלהם נחתך הגזע צומח בחזרה, (וכמו שאמרה הגמרא לעיל). ממילא בעל הדקל לא מתכוין בכלל לקנות את מה שיצא מהגזע. ולכן גם אם קרה מקרה והגזע של הדקל הצמיח ענף, הוא לא שייך לבעל הדקל אלא לבעל הקרקע.

קושיא: מתקיף לה רב פפא והא קונה שני אילנות דלמחפר ולמשרש קיימי וקתני דיש לו גזע: הרי במשנה שלנו כתוב שהקונה שני אילנות יש לו גזע, והמשנה לא פירטה איזה סוג של אילנות ואם כן אפילו עץ דקל בכלל. ובכל אופן המשנה אומרת שאם הגזע הצמיח ענף הוא שייך לבעל הדקל, למרות שעץ דקל שהתייבש עוקרים אותו כי הגזע שלו לא צומח מחדש!

אלא אמר רב פפא אין לו גזע לבעל דקל לפי שאין מוציא גזע: הסיבה שבעל הדקל לא קונה את היוצא מהגזע, אינה בגלל שבעל הדקל מתייאש מהגזע כשהעץ ימות, אלא בגלל שעץ דקל לא מוציא כלל ענפים מהגזע שלו. (אלא במקרים יוצאי דופן). ולכן הקונה דקל לא מתכוין לקנות את הענפים היוצאים מהגזע.

וממילא המשנה שאמרה שהיוצא מהגזע שייך לבעל האילן, בהכרח מדברת על סוגים של אילנות המוציאים ענפים מהגזע שלהם ולא על עץ דקל.

קושיא: ולרב זביד קשיא מתניתין: אבל רב זיבד שביאר את טעם המשנה בגלל שבעל הדקל מתייאש מהעץ כשהוא ימותכי הגזע לא יצמח בחזרה, הרי חוזרת הקושיא. כי כאמור המשנה מדברת בכל סוגי האילנות ובכל אופן היא אומרת שענף היוצא מהגזע שייך לבעל האילן. קשה על רב נחמן שאמר שהקונה דקל אין לו את הענף היוצא מהגזע.

תירוץ: דזבין לחמש שנים: המשנה מדברת במקרה שקנה את הדקל לחמש שנים. והיינו שאפילו אם ימות הדקל יש לו זכות לנטוע דקל חדש. בכזה מקרה הקרקע משועבדת לקונה לחמש שנים, ולכן הוא לא מסיח דעתו מהגזע. אבל הקונה דקל בסתם, ודאי מסיח דעתו מהיוצא מהגזע.

*

למדנו במשנתנו - קנה שלשה קנה קרקע:

שאלה: וכמה: כמה קרקע קונה עמהם?

תשובה: א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן: הוא קונה תחת עיקר האילנות והענפים, ובקרקע המגולה שבין ענפי אילן זה לאילן זה, ואת הקרקע שסביב האילנות ממקום סיום הענפים ולחוץ, כשיעור הנצרך למלקט את הפירות שבענפים

החיצונים וסלו בידו. (הגמ' נקטה לשון 'אורה' שהוא שמו של המלקט תאנים, 'בוצר' הוא המלקט ענבים, 'קוצר' בתבואה, 'גודר' בתמרים, 'מוסק' בזיתים, 'מלקט' בשאר אילנות).

קושיא על רבי יוחנן: **מתקיף לה ר' אלעזר**: איך יתכן שיש לקונה דרך מחוץ לענפי האילנות כמלוא אורה וסלו ללכת שם כדי ללקט את הפירות, והרי אם אין לו אפילו דרך להיכנס לשדה של בעל השדה כדי ללכת לאילנות שלו כפי שלמדנו לעיל (דף סד. לגבי מוכר בור וזות), ועליו לפרוח באוויר כדי להגיע לאילנותיו או לקנות מבעל השדה דרך, כל שכן שאין לו כמלוא אורה וסלו שהוא פחות נצרך מדרך. **[הרחבת הביאור]**: הקונה שלשה אילנות יש לקונה קרקע, וא"כ הקרקע של הקונה נחשבת לשדה בפני עצמה בדומה לקונה בור או דות שהוא קרקע בפני עצמו, והשדה של המוכר לא השתעבדה לאילנותיו של הקונה אפילו לתת לו דרך ללכת לאילנותיו, וכל שכן שהיא לא השתעבדה לו לצורך לקיטת פירותיו כמלוא אורה וסלו].

א"ר זירא: מדברי רבי אלעזר הנ"ל אנו לומדים שרק הקונה שלשה אילנות אין לו דרך כיון שיש לו קרקע והיא נחשבת לשדה בפני עצמה, אבל הקונה שני אילנות שאין לו קרקע, יש לו דרך להיכנס אליהם דרך שדהו של המוכר, לפי שהוא יכול לומר למוכר - 'האילנות שלי עומדות בקרקע שלך, ואתה שיעבדת את הקרקע שלך לצורך האילנות שלי'.

א"ל רב נחמן בר יצחק לרבא: אולי נאמר שרבי אלעזר לא סובר כשמואל רבו, שהרי אמר שמואל שהלכה כרבי עקיבא שמוכר בעין יפה הוא מוכר' וא"כ הקונה שלשה אילנות קנה גם את הדרך, ואילו לדעת רבי אלעזר לא קנה את הדרך. (= כלומר מחמת קושיית רבי אלעזר על רבי יוחנן אנו למדים שלשיטתו לא קנה את הדרך).

א"ל לא מתוקמא מתני' כר' עקיבא: ענה לו רבא, רבי אלעזר כן סובר כשמואל רבו שמוכר בעין יפה הוא מוכר וכשיטת רבי עקיבא, אלא שהוא הקשה על רבי יוחנן כיון שמשנתנו לא סוברת כר"ע אלא כחכמים הסוברים שבעין רעה מוכר, ולכן הוא הקשה לו שאם לא קנה את הדרך בוודאי שלא קנה כמלוא אורה וסלו.

הגמ' מבררת מהיכן אנו רואים שמשנתנו לא סוברת כר"ע:

ממאי, מדקתני הגדילו ישפה: אנו רואים זאת מכך שמשנתנו אמרה שאם קנה שלשה אילנות והם גדלו מחוץ לשטח של הקונה, יכול המוכר לקוצצם. וזה לא מתאים לדעת ר"ע שהמוכר בעין יפה מוכר, אלא לדעת חכמים שמוכר בעין רעה.

א"ל אימור דא"ר עקיבא: אמר לו רב נחמן בר יצחק לרבא - רבי עקיבא אמר שמוכר בעין יפה רק לגבי בור וזות, שהבור והזות והדרך אליהם לא מקלקלים את הקרקע של המוכר, אבל לא שמענו שהוא סובר כך גם לגבי אילן שהמוכר משעבד לקונה את הקרקע שלו, שהרי הצל שעושים אילנותיו של הקונה מזיק לשדה של המוכר, ובנוסף הוא לא יוכל לחרוש עם בהמה תחת ענפי האילן מחמת שהמרדע יתקע בענפים, ובמקרה כזה שהוא מאבד את הקרקע שלו לגמרי לא אמר ר"ע שהוא מוכר בעין יפה.

מי לא מודי ר' עקיבא: וראייה לכך, שהרי ר"ע מודה (לעיל כז): באילן הנוטה לתוך שדה חבירו, שקוצץ את הענפים כשיעור הנצרך למרדע לעבור שם. וכמו כן כאן, הרי האילנות נטועים בקרקע של הקונה (שהרי יש לו קרקע), ואם הם נוטים לתוך שדהו של המוכר על הקונה לקוצצם. ונמצא א"כ שאפשר להעמיד את דברי המשנה 'הגדילו ישפה' אף כרבי עקיבא, ובאמת רבי אלעזר לא סובר כשמואל רבו שסובר כר"ע אלא סובר כחכמים, ולכן הוא הקשה על רבי יוחנן מדוע יש לו כמלוא אורה וסלו.

*

א"ל אביי לרב יוסף, אותן אורה וסלו מי זורען? השטח של 'כמלוא אורה וסלו', מי זורע שם? האם בעל האילן זוע שם כיון שהשטח הזה שייך לו, או שבעל השדה זורע שם שהרי השטח הזה השתעבד לבעל האילן רק בשעת לקיטת פירותיו שיוכל לדרוך שם, וא"כ בעל השדה יזרע שם וכשבעל האילן יצטרך ללכת שם כדי ללקוט את פירותיו הוא ידרוך על הזרעים.

א"ל תניתוה החיצון זורע את הדרך: ענה לו רב יוסף, למדנו במשנה לקמן - מי שיש לו גינה לפני מגינתו של חבירו, והחיצון נתן לפנימי דרך לעבור בגינתו, החיצון זורע את הדרך, לפי שהוא נתן לו את הדרך רק לצורך מעבר לגינתו. וכמו כן כאן בעל השדה זורע את השטח של 'אורה וסלו', לפי שהוא נתן לו את השטח רק לצורך לקיטת פירותיו.

א"ל מי דמי: אמר לו אביי, אין זה דומה, שהרי שם לגבי גינה אין לבעל הגינה הפנימית הפסד אם החיצון יזרע בדרך, אבל כאן יכול בעל האילן לטעון לבעל השדה - אם אתה תזרע שם הרי הפירות שלי שיפלו על הקרקע יטנפו מחמת הזבל שמזבלים בו את הזרעים.

ממשיך אביו:

הא לא דמיא אלא לסיפא: אלא 'אורה וסלו' דומה לסיפא של המשנה שם - אם בית דין נתנו לפנימי דרך מן הצד מדעת שניהם, שניהם לא יכולים לזרוע בה, לפי ששניהם התרצו כזה ובחרו להם את הדרך הזאת על דעת בית דין. וא"כ במקרה שלנו בוודאי שזה נחשב ששניהם התרצו, שהרי המוכר שלשה אילנות מכר את הקרקע שחוצה להם כמלוא אורה וסלו, וא"כ הקונה יכול למנוע מבעל השדה לזרוע שם כיון שיש לו מזה הפסד שיתלכלכו פירותיו.

*

וכמה יהא ביניהן: כלומר למדנו במשנתנו שהקונה שלושה אילנות קנה קרקע, שואלת הגמ' כמה יהיה בין אילן לאילן שנאמר שהוא קנה את הקרקע שביניהם, שהרי אם הם קרובים יותר מדאי דינם כיער העומד להיתלש ואינם נחשבים כשדה אילן, ואם הם רחוקים יותר מדאי אינם מצטרפים.

רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: אם יש בין אילן לאילן לפחות ד' אמות כדי שהמחרישה תוכל לחרוש ביניהם, ועד שמונה אמות (ולא עד בכלל), הרי הם מצטרפים וקנה את הקרקע שביניהם.

משמונה ועד שש עשרה: ולא עד בכלל.

א"ל אביו לרב יוסף: אל תחלוק על רב נחמן שאמר משמונה ועד שש עשרה, לפי שיש משנה כמותו (ואתה רב יוסף חלית ושכחת את המשנה), שלמדנו במשנה במס' כלאיים - כרם שנטוע שורות שורות, ובין כל שורה יש מרחק של שש עשרה אמה, מותר לזרוע ביניהם, לפי שאין זה נחשב ל'כרם', אבל אם אין ביניהם שש עשרה אמה אסור לזרוע ביניהם כיון שהשורות מצטרפות וזה נחשב ל'כרם', ובכרם אסור לזרוע משהו אחר משום איסור כלאיים.

ממשיכה שם המשנה:

אמר רבי יהודה: רבי יהודה בא להביא סיוע לתנא קמא, שהיה מעשה במקום הנקרא 'צלמון', שאחד נטע כרם ובין כל שורה ושורה היה מרחק של שש עשרה אמה, והוא היה הופך את הענפים של שתי שורות לצד אחד, דהיינו שאת ענפי השורה הימנית הוא הפך לצד ימין ואת ענפי השורה השמאלית הוא הפך לצד שמאל באופן שכל שורה ענפיה פונים לצד ההפוך, והוא היה זורע בין שתי השורות

כיון שכעת לאחר שהפך את הענפים היה ביניהם מרחק של שש עשרה אמה, ובשנה שלאחר מכן היה הופך את הענפים לצד השני וזורע את המקום בו הוא לא זרע בשנה הקודמת, וחכמים התירו לו לעשות כן כיון שהיה מרחק של שש עשרה אמה בין שורה לשורה. אבל אם הוא לא היה הופך את הענפים הם לא היו מתירים לו, כיון שהענפים היו ממעטים את הרווח שבין השורות ולא היה ביניהם שש עשרה אמה. ע"כ המשנה שם.

ומכאן ראייה שאם אין ביניהם שש עשרה אמה הרי הם מצטרפים, וכדברי רב נחמן.